

**VALTIONEUVOSTON PÄÄTÖS POROTALOUTTA TALVIKAUDELLA 2019/2020 KOHDANNEESTA
LUONNONTUHOSTA JA TUHON KORVAUSPERUSTEISTA**

Päätöksen sisältö

Paliskuntain yhdistys on 21.2.2020 toimittanut maa- ja metsätalousministeriölle tiedoksiannon poikkeuksellisista lumiolosuhteista, joiden voidaan perustellusta syystä epäillä aiheuttavan porotaloutta kohdanneiden vahinkojen korvaamista annetussa laissa (987/2011) (jäljempänä porovahinkolaki) ja porotaloutta kohdanneiden vahinkojen korvaamisesta annetussa valtioneuvoston asetuksessa (656/2016) (jäljempänä porovahinkoasetus) tarkoitettuja vahinkoja. Maa- ja metsätalousministeriö on pyytänyt Luonnonvarakeskukselta selvityksen talvikauden 2019/2020 tuhosta sekä sen laajuudesta ja vaikutuksesta porotalouteen. Maa- ja metsätalousministeriö on myös muuten selvittänyt tuhoa ja sen laajuutta ja vaikutuksia porotalouteen.

Porovahinkolaki on erityislaki, jonka tarkoituksena on auttaa porotalouselinkeinon toimijoita selviytymään laajoista ja odottamattomista porotalouteen kohdistuneista vahingoista. Porovahinkolain tarkoituksena on toimia vakuutuksen tavoin, olla turvana siltä varalta, että vahinko saattaa tapahtua. Kyseessä oleva päätös olisi ensimmäinen kerta, kun porovahinkolain mukaisen tuhon olemassaolo todettaisiin.

Porovahinkolain 5 §:n 4 momentissa on säädetty valtioneuvoston tehtäväksi todeta olosuhteiden muuttuminen korvaukseen oikeuttavaksi tuhoksi. Lisäksi porovahinkolain 9 §:n 3 momentissa säädetään, että valtioneuvosto päättää korvauksen hakijan omavastuusuudesta.

Tuhon määritelmä

Porovahinkolaissa luonnononnettomuudella ja muulla tuholla, jonka sattuessa voidaan maksaa lain nojalla korvausta, tarkoitetaan mm. poikkeuksellisia sää- ja luonnonolosuhteita, jotka merkittäväällä tavalla estävät poroja käyttämästä tavanomaisia laitumiaan ja aiheuttavat huomattavaa lisäruokinnan tarvetta tai jotka muuten aiheuttavat porojen menehtymistä tai merkittävästi heikentävät porojen mahdollisuutta selviytyä luonnossa. Lain 3 §:n 2 momentin mukaan valtioneuvoston asetuksella annetaan tarkemmat säännökset korvauksen perusteeksi hyväksyttävästä luonnononnettomuudesta tai muusta tuhosta.

Pykälän mukaan olosuhteiden muuttumisesta on lisäksi aiheuduttava olennaisia haittavaikutuksia. Tuhon on lähtökohtaisesti esiinnyttävä laajalla, vähintään kahden paliskunnan alueella.

Tuhona ei pidetä haittavaikutuksia, jotka esiintyvät suurimman sallitun eloporomäärän useana vahinkotapahtumaa edeltäneenä vuonna ylittäneessä paliskunnassa. Lapin ELY-keskukselta ja Pohjois-Suomen aluehallintovirastolta saatujen tietojen mukaan neljässä paliskunnassa (Paistunturi, Näkkälä, Käsivarsi ja Kolari) poroluku on ylittynyt useana vahinkotapahtumaa edeltäneenä vuotena.

Tuhon selvittäminen ja sen vaikutukset porotaloudelle

Luonnonvarakeskus on maa- ja metsätalousministeriön pyynnöstä selvittänyt tuhoa ja sen vaikutuksia porotaloudelle. Lisäksi maa- ja metsätalousministeriö on varmentanut tuhon laajuutta vuoden 2021 alussa valmistuneiden teurastietojen perusteella. Luonnonvarakeskuksen elokuussa 2020 valmistuneen selvityksen ("Talven 2019–2020 sää-, lumi- ja luonnonolosuhteiden poikkeuksellisuus ja vaikutukset poronhoitoon", tekijät: Kumpula, Jouko; Jokinen, Mikko; Siitari, Jukka; Siitari, Sari (2020), ISBN:978-952-380-023-6) perusteella tuhoa on esiintynyt laajasti eri paliskuntien alueilla.

Vahinkoarviot

Vuoden 2020 teurastuotto on ollut noin 56 % normaalista, mikä on arvioitu suhteuttamalla elintarvikelain mukaan hyväksytyistä teurastamoista saatu syysteurastusten 2020 teurasluku edeltävän vuoden teuraslukuun (41 394 kpl / 73 702 kpl). Tämän perusteella teurastuotto syksyllä 2020 on ollut vain 12,32 miljoonaa euroa, kun edeltävän vuoden teurastuotto oli suuruusluokaltaan noin 22 miljoonaa euroa (80 000 kpl x 25 kg x 11 euroa). Teurastuoton menetykset ovat siten olleet arviolta noin 9,68 miljoonaa euroa.

Kuolleiden siitoseläinten määrä vahinkohakemuksissa on riippuvainen sekä poikkeustalvesta että petovahingoista. Petovahingot vähennetään hakemusvaiheessa tuhokorvauksista. Alla oleva arviohaarukka kuolleista siitosporoista perustuu kahteen eri eläinmäärään sekä 70 % omavastuuseen.

5 000 kpl siitosporoa x 300 euroa = 1,5 miljoonaa euroa

15 000 kpl siitosporoa x 300 euroa = 4,5 miljoonaa euroa

Suuntaa antava vahinkoarvio osoittaa, että tuhon aiheuttamat vahingot ylittävät korvauksiin ehdotettavan määrärahan. Porovahinkolain 5 §:n mukaisesti Lapin ELY-keskus voi täsmentää ja tarkentaa vahinkoarvioita hakemusvaiheessa.

Korvausten ja menetysten enimmäismääristä on säädetty porovahinkoasetuksen 7 §:ssä. Riistavahinkolakia (105/2009) sovelletaan porovahinkoasetuksen 6 §:n 1 momentin 2 ja 3 kohdan mukaisesti korvauksiin. Porovahinkoasetuksen 6 §:n 1 momentin 1 ja 4-8 kohtien korvauksia koskee 20 000 euron enimmäismäärä.

Vertailun vuoksi todettakoon, että viimeisen kolmen vuoden porotalouden keskimääräinen vuotuinen yrittäjätulo on Luonnonvarakeskuksen tietojen perusteella ollut n. 8 miljoonaa euroa. Keskimääräinen normaalivuoden yrittäjätulo lasketaan vähentämällä porotalouden kokonaistuotosta kaikki muut tuotantokustannukset paitsi yrittäjäperheen laskennallinen porotaloustyön palkkatavoite ja porotalouteen sijoitetun oman pääoman korkotuottotavoite.

Paliskuntain yhdistyksen tekemän arvion perusteella vahinkojen kokonaismäärä olisi 23 miljoonaa euroa.

Omavastuusuuden määrääminen

Esitetyissä omavastuusuuksissa on huomioitu yrittäjäriskin lisäksi myös eri korvauskohteet. Lisäksi lopullisen omavastuun määrään vaikuttaa myös hakemusten määrä.

Valmistelun yhteydessä Paliskuntain yhdistys ja Saamelaiskäräjät ovat esittäneet, että omavastuiden tulisi olla mahdollisimman pieniä.

Korvaukseen tarvittavan määrärahan lähde

Porovahinkolain 4 §:n perusteella korvauksen maksamisen edellytyksenä on, että tarkoitukseen on osoitettu määräraha maatilatalouden kehittämisrahaston vuotuisessa käyttösuunnitelmassa taikka määräraha tai myöntämisvaltuus valtion talousarviossa.

Maatilatalouden kehittämisrahastosta annetun lain (957/1966) (jäljempänä Makera-laki) 3 §:n perusteella rahaston varoja voidaan käyttää maatilatalouden rakenteen parantamiseen, maaseutuelinkeinojen edistämiseen, maaseudun elinolosuhteiden ja toimeentulomahdollisuuksien parantamiseen sekä näiden toimenpiteiden kehittämisen edistämiseen. Rahaston varoja voidaan käyttää myös muihin kuin Makera-lain mukaisiin tarkoituksiin sen mukaan kuin siitä erikseen lailla säädetään.

Makeran talous- ja toimintasuunnitelmassa ei ole varauduttu nyt kyseessä olevan kaltaisiin menoihin. Makeran käytettävät varat perustuvat tällä hetkellä pitkälti erikseen määriteltyihin tarpeisiin kohdennettuihin talousarvion kautta tuleviin määrärahasiirtoihin. Viimeisimmät määrärahasiirrot on kohdennettu takausvastuisiin ja maatalouden investointitukiin.

Rahaston johtokunta valmistelee vuotuisen käyttösuunnitelman, jolle haetaan puolto valtioneuvoston rahanavaliokunnasta. Määrärahan osoittaminen korvauslain mukaiseen tarkoitukseen vähentäisi vastaavasti rahaston jaettavissa olevaa pääomaa ja edellyttää 28.1.2021 hyväksytyn käyttösuunnitelman muutosta.

Valtion vuoden 2021 III lisätalousarvioesityksessä tarkoitukseen esitetään 6 miljoonan euron määrärahaa momentille 30.40.40 (Eräät luonnonvaratalouden korvaukset).

Korvauksen toimeenpano

Lapin ELY-Keskus ja Ruokavirasto vastaavat korvausten haku- ja maksumenettelystä. Korvauksen hakeminen ja käsittely tapahtuisi sähköisesti Hyrrä –tietojärjestelmän avulla. Korvausten myöntäminen ja maksaminen olisi tarkoitus tehdä samalla päätöksellä, mikä helpottaisi ja nopeuttaisi korvausten maksamista.

Korvausten hakumenettely avattaisiin sen jälkeen, kun valtioneuvosto on vahvistanut tuhon. Ruokavirasto ilmoittaisi erikseen haun avaamisesta. Hakemukset olisi toimitettava 2 kuukauden kuluessa valtioneuvoston päätöksestä. Maksaminen voi käynnistyä haun päättymisen jälkeen, kun korvausten maksamiseen on osoitettu määräraha.